

În ultima parte a lucrării, intitulată *Concluzii*, Alexandru-Murad Mironov face o analiză obiectivă asupra eșecului relațiilor româno-sovietice pentru perioada analizată, asupra greșelilor făcute de ambele părți, asupra intențiilor URSS, concluzii care merită a fi luate în seamă nu numai de istorici, dar și de politicieni și diplomați, pentru ca, pe viitor, greșelile să nu mai fie repetate. Am aminti câteva din aceste concluzii: legăturile dintre români și ruși/sovietici au fost minate de o necunoaștere totală a celuilalt; relațiile proaste au început în momentul în care Țările Române au dat semne de independență, adică sfârșitul primei jumătăți a secolului al XIX-lea; oscilația politicii sovietice față de România strict în funcție de interesul de moment al acesteia. “Atunci când situația sa internă sau internațională o cerea, U.R.S.S. devenea amabilă și era dispusă să discute soarta Basarabiei. În rest, cel mai adesea își acuza micul vecin sud-vestic că are intenții agresive, dorind să cucerească Transnistria, să atace Uniunea Sovietică, etc” (p. 319). Și societatea românească s-a dovedit la fel de neștiutoare la adresa sovieticilor și astfel, după cum spune autorul în încheiere, “când lovitura fatală, de proporții cataclismice, a sosit, românii au privit paralizați de necunoscutul ideologic ce se abătea asupra lor” (p. 323).

În finalul lucrării, autorul acordă un spațiu considerabil Anexelor documentare și de studii, foarte interesante, drept pentru care am ales să le menționăm: Anexa I: *Diplomația la nivel uman: reprezentanții României la Moscova și ai U.R.S.S. la București*; Anexa a II-a: *Mihail Ostrovski, Sărbătorirea păcii*; Anexa a III-a: *Pe Nistrul liniștit. Viață și moarte la granița româno-sovietică, 1918-1940*; Anexa a IV-a: *Scrisori din/spre U.R.S.S. Autori/adresați și “atentarea” la siguranța statului*; Anexa a V-a: *Presa sovietică și cititorii ei din România anilor '30*; Anexa a VI-a: *Tabel cu vânzările de ziare și reviste sovietice în perioada 27 octombrie 1936-31 decembrie 1938*; Anexa a VII-a: *Intellectualii, opinia publică și imaginea U.R.S.S. în anii '30*; Anexa a VIII-a: *Declarațiile lui Mihail Ostrovski, reprezentant plenipotențier și trimis extraordinar al U.R.S.S. la București, făcute de Legația Sovietică din Capitală, cu prilejul încheierii misiunii sale diplomatice în România, 3 februarie 1938*; Anexa a IX-a: *Mișcări de populație și zvonuri la fosta frontieră poloneză cu România, 1939-1940*; Anexa a X-a: *Notă a Direcției Generale a Poliției, cuprinzând relatarea trecerii fostei frontiere româno-poloneze de către refugiatul Nichifor Melniciuc, iunie 1940.*

Mirela Tirnă

***“Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989). Studiu și documente* (ed. Elena Negru & Gheorghe Negru), Chișinău, Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 616 p.**

Anul trecut, Centrul Editorial-Poligrafic de la Chișinău al Universității de Stat din Moldova a scos de sub tipar volumul întâi al cărții istoricilor basarabeni Elena și Gheorghe Negru – conferențieri universitari și cercetători științifici la Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei –, volum intitulat *“Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989).*

Cei doi sunt autorii mai multor cărți, studii și articole dedicate istoriei Basarabiei și a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești¹. În paralel, Gheorghe Negru este redactor-șef al revistei cultural-istorice “Destin Românesc”, editate de către Institutul Cultural Român “Mihai Eminescu”, filiala Chișinău. De la apariția ei în anul 1994, publicația a abordat o gamă vastă de subiecte de interes pentru românii dintre Prut și Nistru, fiind condusă vreme de zece ani de către profesorul Alexandru Moșanu; suspendată apoi pe motiv că ar fi suportat “o lungă și complicată procedură de înregistrare juridică la Ministerul Justiției de la Chișinău”², publicația a fost resuscitată începând din 2006, astfel încât seria nouă a “Destinului Românesc” grupează contribuții ale mediului academic basarabean referitoare la istoria minorităților naționale din Republica Moldova și din spațiul european în general, reprezentând așadar unul dintre principalele mijloace de diseminare a rezultatelor cercetării de specialitate. Alături de alți prestigioși cercetători basarabeni din generația sa, Gheorghe Negru și-a împletit preocupările academice cu activitatea în cadrul *Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova*. Supranumit “Comisia Cojocarului”, după numele președintelui său, istoricul Gheorghe Cojocarul, acest organism a fost instituit în 2010 prin decret prezidențial³, iar membrii ei, istorici, juriști, sociologi, politologi, au avut ocazia, în condițiile parțiale deschideri a Arhivelor, să studieze documentele și materialele despre principalele instituții și foruri implicate în instaurarea și menținerea regimului comunist sovietic în spațiul dintre Prut și Nistru în a doua jumătate a secolului al XX-lea; concluziile unor astfel de investigații alcătuiesc deja substanța cărților ori a studiilor și articolelor publicate în reviste de specialitate⁴; de asemenea, a fost elaborat un raport analitic referitor la “aprecierea istorică și politico-juridică a regimului comunist totalitar”, astfel că *Hotărârea 191/2012*⁵, adoptată în baza acestui raport, a condamnat regimul comunist totalitar din RSS Moldovenească și a învederat că el a comis crime împotriva umanității.

Volumul supus recenzării constituie valorificarea unui demers absolut necesar pentru istoria recentă a României și a Basarabiei (fosta *Republică Sovietică Socialistă Moldovenească*), o analiză riguroasă ce dezvăluie capcanele istoriei contemporane și schimbă perspective statomnicite privind raporturile dintre URSS și Republica Socialistă România și cercetarea perioadei Războiului Rece în ansamblul ei. Lucrarea este prefațată

¹ Exponențiale sunt: Gheorghe Negru, *Politica etnolingvistică în RSS Moldovenească*. Chișinău 2000; Idem, *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia*. Chișinău 2000; Elena Negru, *Politica etnoculturală în RASS Moldovenească (1824-1940)*. Chișinău 2003; Eadem & Gh. Negru, *PCM și naționalismul (1965-1989). Documente adunate în cadrul programului de cercetări efectuate de către Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova*, “Destin Românesc” (ediție specială). 2010. 5-6 (69-70); E. Negru & Gh. Negru, “Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989). Studiu și documente, 1: 1965-1975. Chișinău 2012.

² A fost relansată revista de istorie și cultură “Destin Românesc”, 13 ianuarie 2007. 13 (46) [= <http://uni.md/nAc>].

³ *Decretul Președintelui interimar al Republicii Moldova nr. 165-V din 14.01.2010*, în “Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 5-7 din 19 ianuarie 2010.

⁴ A se vedea E. Negru & Gh. Negru, *PCM și naționalismul* cit.

⁵ *Hotărâre nr. 191 din 12.08.2012 privind aprecierea istorică și politico-juridică a regimului comunist totalitar din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească*, “Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 181-184 din 31 august 2012, art. nr. 610, Chișinău [= <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344634&lang=1>].

de profesorul Larry L. Watts de la Universitatea Washington din Seattle, specialist în problemele statelor socialiste din Europa de Est, familiarizat cu realitățile istorice și politice românești încă dinainte de 1989⁶ și cunoscut prin lucrările în domeniu, dintre care cele mai recente tratează o problematică tangență⁷. Istoricul american laudă efortul “de pionierat” al autorilor de a dezvălui specialiștilor și publicului larg o pagină foarte vag elucidată a Războiului Rece: situația de la frontiera dintre URSS și România socialistă în contextul evoluției relațiilor sovieto-române, sovieto-moldovenești și româno-moldovenești din deceniul al șaselea și al șaptelea ale secolului trecut, evoluție marcată de campania de dezinformare fără precedent lansată la adresa României de către Moscova și autoritățile sovietice subordonate din RSSM, purtată în scopul combaterii oricărei tendințe de reafirmare a identității etnolingvistice, în esență a istoriei comune românilor de pe ambele maluri ale Prutului. În “Cuvântul înainte” pe care îl semnează, L. Watts evidențiază prejudecățile politicii externe nord-americane în ceea ce privește impactul hotărâtor al ideologiei și presupusa uniformitate a comunismului în țările lagărului socialist. În opinia sa, preconcepțiile generate de îngrijorarea SUA față de probabilitatea izbucnirii unui conflict militar la hotarul dintre Germania de Est și Germania de Vest au determinat erorile înțelegerii de către Washington a situației de la granița sovieto-română, conducând astfel la neimplicarea Americii în problemele regiunii⁸.

Culegerea de față cuprinde în cea mai mare parte documente inedite și parcurge campaniile propagandistice antiromânești derulate în RSSM începând din anul 1965, moment perceput de către autori drept unul de început al “cursului de distanțare de Moscova al conducerii de la București”⁹. Unele serii de documente sau piese de arhivă singulare au mai fost publicate în diverse reviste sau lucrări, cum ar fi: *Hotărârea Biroului C.C. al PCM. din 16 noiembrie 1970 privind măsurile de intensificare continuă a muncii ideologice în rândul populației RSSM*¹⁰ sau *Stenograma consfătuirii din 20 noiembrie 1970 a primilor-secretari ai comitetelor orășenești, raionale de partid, șefilor de secții ale C.C. al Partidului Comunist al Moldovei, conducătorilor ministerelor, comitetelor de stat*¹¹.

“Studiul introductiv” al volumului descrie principalele etape ale procesului distanțării României de Moscova: disputele economice româno-sovietice din anii 1962-1963 din cadrul CAER, “planul Valev”, rolul de *mediator* asumat de către liderii comuniști români în timpul conflictului sovieto-chinez, optica Bucureștilor asupra problemelor mișcării comuniste și muncitorești internaționale, exprimată în timpul Plenarei lărgite a CC al PMR din 15-22 aprilie 1964, controversele pe tema teritoriilor ocupate de către Rusia țaristă în 1812, apoi de către URSS în 1940 și, mai ales, în privința tezaurului românesc evacuat în 1917 în Rusia. Ca efect al schimbărilor de paradigmă în politica și istoriografia

⁶ Larry Watts a fost consultantul Corporației RAND în anul 1989, iar în perioada 1991-2004 consilier în probleme de democratizare la Ministerul Apărării Naționale al României și la mai multe autorități administrative românești.

⁷ A se vedea Larry Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, București 2011; Idem, *Cei dintâi vor fi cei din urmă: România și sfârșitul Războiului Rece*, București 2013.

⁸ E. Negru & Gh. Negru, “Cursul deosebit” al României, 1 cit., p. 6-7.

⁹ *Ibidem*, p. 8.

¹⁰ În Alexandru Moraru, *Inedit din arhivele de la Chișinău*, “Magazin istoric”, februarie (2008), p. 5-9.

¹¹ Gheorghe Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic în RSS Moldovenească (1968-1979). Studii și documente*, Iași 2011, p. 215-252.

românească de la mijlocul anilor '60, PCUS și PCM au declanșat un adevărat război propagandistic împotriva României "naționaliste" și a "naționalismului românesc" din RSSM. Scopul campaniei a focalizat: dezavuarea noilor tendințe politice ale conducerii PCR și a interpretărilor istoriografiei românești cu privire la evenimentele din 1812 și 1940, interzicerea în RSSM a abonamentelor la publicații românești, contracararea recepționării și vizionării posturilor de radio și de televiziune românești și occidentale pe teritoriul RSSM și, în sfârșit, restrângerea contactelor socioumane între românii de pe ambele maluri ale Prutului. Declanșarea războiului propagandistic din RSSM s-a produs după cel de-al III-lea Congres al Scriitorilor din RSSM (14-15 octombrie 1965), eveniment pe parcursul căruia s-a protestat hotărât împotriva politicii de rusificare promovate de PCM și s-a cerut adoptarea grafiei latine în republică. "Studiul introductiv" a schițat contextul general și momentele de vârf ale campaniei antiromânești prin prisma hotărârilor (în marea lor majoritate, secrete) emise de organul superior de conducere a Comitetului Central al Partidului Comunist Muncitoresc, anume Prezidiul CC al PCM, apoi (din 1966) Biroul CC al PCM – documente ce prezintă resorturile politicii antiromânești ale PCM și PCUS, permit analizarea modului de înfăptuire a obiectivelor sovietice și pun în lumină mecanismele de cultivare a românofobiei în RSSM.

Cartea valorifică documente din perioada 1965-1975, iar actul care, din punctul de vedere al autorilor, "a dat start ostilităților" în:otriva României și "naționalismului moldovenesc" din RSSM este *Hotărârea* strict secretă emisă la 13 decembrie 1965 de Prezidiul CC al PCM, intitulată *Cu privire la măsurile de intensificare a educației internaționaliste a oamenilor muncii din republică*¹². Prim-secretarul CC al PCM de atunci, Ivan Ivanovici Bodiul, a dispus și primele măsuri: blocarea pătrunderii literaturii românești pe teritoriul RSSM prin restrângerea drastică a abonamentelor românești pentru publicațiile moldovenești; contracararea istoriografiei din RSR prin desemnarea unui grup compus din membri ai Prezidiului CC al PCM care să studieze trecutul Basarabiei, insistând pe "prietenia istorică a poporului moldovenesc cu popoarele rus și ucrainean" și care "să înainteze propuneri corespunzătoare pentru informarea opiniei publice în această chestiune"¹³. De asemenea, comitetele raionale și orașenești de partid au fost obligate "să intensifice educația în spirit internaționalist a oamenilor muncii din republică, atrăgând în acest scop cele mai bune forțe din domeniul propagandei, pe cei mai buni agitatori", iar în activitățile de propagandă "să aplice pe larg materialele ce caracterizează creșterea economiei și culturii, sporirea bunăstării oamenilor muncii, legăturile de prietenie de nezdruccinat între popoarele sovietice, importanța colosală a ajutorului oferit R.S.S. Moldovenești în procesul dezvoltării sale de către popoarele frățești..."¹⁴.

În anii următori, în baza acestei hotărâri, Prezidiul CC al PCM a adoptat o serie de alte documente "strict secrete", stabilind sarcini precise Ministerelor Culturii și Învățământului, Academiei de Științe a RSSM, Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PCM, Universității de Stat din RSSM, Comitetului de Stat pentru Radiodifuziune și Televiziune de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, Direcției pentru Turism Străin de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, Comitetului de Stat pentru Presă de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, precum și altor instituții centrale ideologice și de propagandă. Dintre acestea, sunt demne de a fi pomenite: *Hotărârile Prezidiului C.C.*

¹² *Ibidem*, p. 74-75.

¹³ *Ibidem*, p. 74.

¹⁴ *Ibidem*, p. 75.

al P.C.M. din 1 februarie 1966 despre literatura care vine în republică din străinătate și despre măsurile C.C. al P.C.M. cu privire la propaganda și sărbătorirea datelor și evenimentelor marcante din istoria poporului moldovenesc, Hotărârea Biroului C.C. al P.C.M. din 15 septembrie 1966 despre studierea și interpretarea pe viitor a problemelor referitoare la istoria relațiilor româno-sovietice, Hotărârile Biroului C.C. al P.C.M. din 22 august 1967 despre difuzarea materialelor Radioului unional destinate României, precum și cu privire la măsurile de intensificare a propagandei și studierea pe viitor a chestiunilor ce țin de istoria Moldovei, națiunea și organizarea de stat moldovenească, relațiile seculare de prietenie ale poporului moldovenesc cu poporul rus și alte popoare ale U.R.S.S., internaționalismul proletar și patriotismul sovietic.

Criza cehoslovacă din primăvara anului 1968, polemica dintre L. I. Brejnev și Nicolae Ceaușescu pe marginea problemelor cehoslovacă și chineză, vădită în timpul întâlnirii de la 16 mai 1969 a celor doi lideri politici, apoi vizita președintelui american Richard Nixon la București (2-4 august 1969), petrecută fără consultarea prealabilă a Moscovei, toate acestea au înrăutățit relațiile sovieto-române și au influențat amploarea și intensitatea propagandei antiromânești din RSSM. Hotărârea "strict secretă" din 16 noiembrie 1970 a Biroului CC al PCM despre măsurile de intensificare continuă a muncii ideologice în rândul populației R.S.S.M. a acoperit întregul spectru al raporturilor politice și socioculturale dintre cele două republici și, spre deosebire de actul din 1965, a fost adusă la cunoștință întregului activ de partid și responsabililor pentru ideologie și propagandă de la centru și din raioane. Ținta documentului era de această dată populația RSSM, căreia trebuia să i se explice deschis "scopul și orientarea antimarxistă, antisovietică și antimoldovenească a politicii promovate de conducerea R.S.R."¹⁵ În acest fel debutează, pe axa periodizării trasate de către cei doi cercetători, a doua etapă a campaniei propagandistice antiromânești desfășurate în RSSM, care avea să dureze până la începutul anului 1975.

Elena și Gheorghe Negru și-au asumat să scoată în relief campania propagandistică antiromânească din RSSM în concordanță cu efectul de atenuare ori de intensificare produs de evoluția tensionată a relațiilor bilaterale de la sfârșitul deceniului al șaptelea; pusă în slujba acestui demers, selecția mărturiilor a fost atentă și relevantă, însă, ca aspect ce eclipsează încununarea operei lor, autorii au ales să le publice doar în traducerea românească din limba rusă. Corpusul celor 146 de acte cuprinse *in extenso* în volum – hotărâri și stenograme de ședință ale Prezidiului și Biroului CC al PCM, note informative, rapoarte ale Consiliului de Miniștri al RSSM și ale altor instituții centrale, corespondența CC al PCM cu CC al PCUS – provine din Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (fondul 51: *Comitetul Central al Partidului Comunist al Moldovei*) și din Arhiva Națională a Republicii Moldova (fondurile: *Consiliul de Miniștri al RSSM*; *Direcția pentru turism străin de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM*, *Agenția «Presa unională»*, *Direcția generală pentru protecția secretelor de stat în presă de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM*).

¹⁵ A se vedea *ibidem*: 419-423 (doc. 100: *Hotărârea Biroului Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei* din 16 noiembrie 1970 despre măsurile de intensificare continuă a muncii ideologice în rândul populației RSSM) și 423-433 (doc. 101: *Anexă la Hotărârea Biroului Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei* din 16 noiembrie 1970: *Măsurile C.C. al Partidului comunist al Moldovei privind intensificarea muncii ideologice și educarea oamenilor muncii în spiritul patriotismului sovietic și internaționalismului proletar*).

De bună seamă, colecția probelor documentare ar fi fost în mod oportun întregită dacă i s-ar fi adăugat actele păstrate în fondurile arhivistice ale Ministerului Afacerilor Interne (fost NKVD – Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne al RSSM) și ale Serviciului de Informații și Securitate al Moldovei (fost KGB – Comitetul Securității de Stat al RSSM, ulterior MGB – Ministerul Securității de Stat al Republicii Moldova). Până în anul 1991, anumite categorii de informații din fondurile documentare deținute de către toate instituțiile de arhivă au fost clasificate drept “secrete de stat”, iar după proclamarea suveranității statului, prin Legea 880/1992¹⁶ a fost legiferată înființarea Fondul Arhivistic al Republicii Moldova, supus unei parțiale desecretizări în anii '90, când s-au adoptat legile specifice; în ceea ce privește însă arhivele deținute de MAI și SIS, acestea au rămas închise sau puțin tangibile chiar în condițiile creării cadrului juridic de accesibilizare compatibil cu reglementările internaționale și în pofida dispozițiilor Președinției și ale Guvernului Republicii Moldova¹⁷. Mai mult, din cauza unor inadvertențe între prevederile *Legii privind accesul la informație*¹⁸ și ale *Legii privind protecția datelor cu caracter personal*¹⁹, înseși documentele recent predate Arhivei Naționale a Republicii Moldova de către instituțiile amintite nu pot fi consultate²⁰. Istoricii au identificat deja soluții pentru depășirea impasului, dependente totuși de concursul factorului decizional politic: revizuirea cadrului legal ce reglementează problema accesului la documentele Fondului Arhivistic al Republicii Moldova sau adoptarea unei noi legi în acest sens; revizuirea vechilor acte normative care stabilesc procedura de atribuire a nivelului de clasificare “secret de stat”²¹, pornind de la premisa că acestea “nu corespund, de cele mai multe ori, imperativelor *Legii cu privire la accesul la informație*, adoptată ulterior, și sunt depășite

¹⁶ *Legea nr. 880 din 22.01.1992 privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova*. “Monitorul Parlamentului Republicii Moldova”, nr. 1 din 1 februarie 1992 [= <http://lex.justice.md/md/312887/>].

¹⁷ Mihai Tașcă & Alexandru Postică. *Accesul la Arhive în Republica Moldova. Studiu și jurisprudență*. Chișinău 2011 [= http://www.bessarabia.ru/Acces_arhive_RM_tipar.pdf], p. 5, 99-103.

¹⁸ *Legea nr. 982-XIV din 11.05.2001 privind accesul la informație*. “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, nr. 88-90/664 din 28 iulie 2000 [= <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311759>].

¹⁹ *Legea nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal*. “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, nr. 170-175 din 14 octombrie 2011 [= <http://lex.justice.md/md/340495/>].

²⁰ A se vedea pe larg Petru Vicol. *Accesul la dosarele SIS și MAI va fi posibil în luna martie*. “Jurnal de Chișinău”, 4 ianuarie 2011 (interviu de Svetlana Corobceanu) [= <http://jurnal.md/ro/news/interviu-cu-petru-vicol-director-al-arhivei-nationale-a-rm-215701/>]; Idem. *Deschiderea arhivelor depinde de cei care au inițiativă legislativă*. “Jurnal de Chișinău”, 5 februarie 2012 (interviu de Ilie Gulcă) [= <http://jurnal.md/ro/news/interviu-cu-petru-vicol-director-al-arhivei-nationale-a-rm-215701/>].

²¹ A se vedea *Legea cu privire la secretul de stat nr. 245 din 27.11.2008*. “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, nr. 45-46 din 27 februarie 2008 [= <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=330847/>]; *Legea securității statului nr. 618 din 31.10.1995*, “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, nr. 10-11 din 13 februarie 1997 [= <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311700/>]; *Legea privind organele securității statului Nr. 619 din 31.10.1995*, “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, nr. 10-11 din 13 februarie 1997 [= <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311701/>] și *Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova nr. 753 din 23.12.1999*, “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, nr. 156 din 31 decembrie 1999 [= <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311721/>].

de timp”; definierea exactă a noțiunilor de “secret militar”, “secret de serviciu”, “secret profesional”, “secret de activitate”, “informații cu caracter confidențial a căror divulgare ar putea prejudicia securitatea statului”²².

Octavian Dascăl

Stéphane Courtois, *Comunism și totalitarism* (trad. de Ana Ciucan Țuțuianu), Iași, Editura Polirom, 2011

Volumul *Comunism și totalitarism*, semnat de renumitul istoric francez Stéphane Courtois, reia o serie de articole, studii, comunicări și recenzii publicate anterior, în care autorul încearcă o veritabilă relansare a dezbaterilor ideologice asupra naturii, originii și evoluției fenomenului totalitarist.

Încă de la începutul cărții, Stéphane Courtois propune o serie de teze privitoare la originea și evoluția totalitarismului, ceea ce produce intrarea în opoziție cu tezele tradiționale ale Hannei Arendt și ale lui George Mosse (care identifică rădăcinile totalitarismului în statul nazist și în cel stalinist), subliniind rolul fundamental al lui Lenin și al bolșevismului în apariția acestui fenomen politic.

În prima parte a cărții, *Lenin, inventatorul totalitarismului*, Stéphane Courtois supune analizei problema apariției totalitarismului, considerat ca efect al dublei mișcări de contestare a democrației și pieții, favorizată însă de Primul Război Mondial. Totodată, istoricul francez încearcă stabilirea mobilurilor și demersurilor întreprinse de Lenin pentru reușita revoluționară, încercând astfel să evalueze cauzele și caracteristicile apariției fenomenului totalitar. Vorbind despre esențialul cărții, Courtois însuși se referă la repunerea în discuție a figurii lui Lenin, pe care îl consideră important pentru înțelegerea apariției totalitarismului care a marcat secolul al XX-lea. Autorul este de părere că se poate identifica o continuitate între practicile propuse de Lenin și urmașul acestuia, Stalin¹. Autorul opinează că Lenin este cel care a conceput întregul sistem totalitar, el este cel care l-a pus în practică și l-a dezvoltat odată cu preluarea puterii și instituirea partidului-stat. Vocația revoluționară a tânărului Lenin și-a făcut apariția încă din anul 1902, odată cu publicarea lucrării sale, *Ce-i de făcut?*, în care acesta propune o serie de principii după care avea să fie organizată mișcarea comunistă din Rusia țaristă. Astfel, unul din punctele centrale este reprezentat de apariția “revoluționarilor de profesie”, prin care acesta înțelegea un grup restrâns, clandestin, secret, puțin numeros, foarte centralizat și specializat în acțiuni subversive.

Primul Război Mondial avea să radicalizeze discursul leninist. Cu câteva luni înaintea Revoluției din octombrie 1917, Lenin redactează unele texte prin care încearcă să își convingă apropiații de posibilitatea implementării unui nou sistem politic în Rusia țaristă, precum și modurile prin care dorea să realizeze acest deziderat. Accederea la putere a lui Lenin produce un val de decrete prin care este naționalizată întreaga economie, uzinele trec sub controlul muncitorilor, în primăvara anului 1918 ajungându-se chiar la confiscarea recoltelor țăranilor. Din acest moment are loc declanșarea războiului civil permanent, un

²² M. Tașcă & Al. Postică, *op. cit.*, p. 95-96.

¹ Stéphane Courtois, *Oamenii politici să nu confunde istoriile*, interviu acordat lui Ștefan Popescu, “Sfera politicii”, 162 (august 2011).